

Den postplanlagte by

Forskydning og (re)vitalisering af den modernistiske urbanisme

Marie Bruun Yde

Nordic Journal of Architectural Research
Volume 21, No 1, 2009, 11 pages
Nordic Association for Architectural Research
Marie Bruun Yde
SOUP – Sol Over UrbanPlanen, København, Denmark

Abstract:

Modernistiske New Towns blev i tiden efter anden verdenskrig bygget over hele verden. Tabula rasa-forstaden spredte sig fra England over Europa, Sovjetunionen og USA til den tredje verden. I dag efterlader den sine massive spor i alverdens storbyers periferi, men har mistet status og traumatiseret arkitekter, planlæggere og offentlighed:

”The city of tomorrow” er blevet til et fortidslevn associeret med upersonlighed og konformisme, som mange helst vil lægge afstand til.

I mellemtiden har millioner af New Town-beboere indtaget byerne og givet dem en historie, som kan nuancere vores opfattelse af disse steder.

Hvordan har beboerne indrettet sig i de formmæssigt ens byer? Hersker de oprindelige arkitektoniske tilskrivninger i bygningernes efterliv, eller kan de give plads til forskellige indhold? Hvordan kan vi bebo modernismen i dag?

Hvis man vil undersøge forskelle i beboeres relation til og tilegnelse af modernistisk arkitektur, kan det være anskueliggørende at se på, hvordan det vestlige ideal er blevet implementeret i andre kulturer. Importerede New Towns i den tredje verden viser et eksplicit sammenstød mellem den

planlagte by og de uplanlagte, uformelle praksisser, der møder byen, så snart den erobres af sine brugere.

Udviklingen af den egyptiske New Town Tenth of Ramadan City uden for Kairo, fortæller en på én gang enestående og repræsentativ historie om den planlagte by. Transformationen fra den idealistiske opståen til den prosaiske nutid demonstrerer udmattelsen og vitaliseringens proces, som udspiller sig efter, at arkitekter, planlæggere og stat er væk, og byen skal fungere som en virkelig by. Gennem beboelse og brug bliver Tenth of Ramadan City omformet og omfunktioneret: tilpasset. Det fremmede, modernistiske projekt forliser muligvis i den egyptiske kontekst, men mobiliseres af dets beboere. Afhængigt af situationen viser den nye by en formbarhed; den er fortsat i sin vorden.

Keywords:

New Towns, modernismens efterliv, postplanlægning, import/eksport, beboelse og brug, appropriation, urbanitetsæstetik og -mutation

"Stands ulykken."

Byrådsmedlem og politisk ordfører Bünyamin Simsek (V) om bydelen Gellerup specifikt og "ghettoer" generelt, *Jyllandsposten, 14. oktober 2007*

"[N]år man ser på, hvordan det hidtil er gået med at finde boligløsninger for alverdens indvandrere i byerne, er der ingen vej uden om de mennesker, der bor der. Imens kan vi andre fundere over alle de gange, de danske byplanlæggere har planlagt dejlige steder for mennesker at leve, men som er blevet til ... tja, slum."

Anna von Sperling, *Dagbladet Information, 6. marts 2009*

30, 40, 50 år efter de er blevet bygget, oplever efterkrigstidens senmodernistiske forstæder – de planlagte New Towns – en kulturel krise. Idealerne støbt i beton menes ikke at være kommet til udfoldelse. Snarere synes den potentielle forarmelse, som den tyske filosof Theodor W. Adorno vendte opmærksomheden mod allerede i 1950'erne, materialiseret.¹ Dette er i hvert fald den udbredte overbevisning blandt de, der ikke selv bor i de storskalaanlagte forstæder. Fri for ornamenten og historiske myter, klar til at lade beboerne fylde det fysiske tomrum, blev modernismens reducerede, abstrakte verden i stedet opfattet som et sted, hvor drømme ikke kunne gro. Som ubeboelige.

Det, der er så interessant ved de modernistiske byer og efterdønningerne af modernismens bymodel, er dette brud fra udtrykte idéer om frie, fælles samfund til steder, der opfattes som inhumane og dysfunktionelle. En udvikling, der er foregået parallelt med nationalstaternes tilbagetrækning fra det almene boligbyggeri. I dag får de senmodernistiske boligområder ofte blot mærkaten ghetto. Oversat til urbant stof er de demokratiske forestillinger endt med at blive beskyldt for mekanisering og undertrykkelse, mens tidligere kritisk spørgen til modernismen er forstenet til fordomme om denne arkitekturs uduelighed og hæslighed. Det er symptomatisk for forudfattede meninger om de planlagte boligbyer i dag, at de baserer sig på statistikker om arbejdsløshed og kriminalitet og ikke på boligområdernes indre dagligliv og beboernes stedsoplevelse.

I mellemtiden har de 'nye byers' beboere mødt udfordringen at indtage deres historie- og sporløse miljøer *in situ*. Det forhold at mange

New Towns i dag bebos af tilfredse mennesker med tilknytning til stedet, der tilfører deres omgivelser liv og identitet,² at yngre danskere gerne vil bo i betonbyerne,³ og at køen til en bolig i de almene boligområder oven på finanskrisen er steget,⁴ er dokumenteret, men bliver overset af den offentlige debat. Positive historier om de velfungerende store, planlagte byer hører vi sjældent til.

Ens og forskellige byer

Vi står over for en række alvorlige samfundsmæssige problemer med segregation og forkætrede boligområder, hvilket bør foranledige en genopdagelse af og forskning i de planlagte boligområdernes udviklingsprocesser og potentialer. Politiske omstændigheder, samfundsmæssig kontekst og urbane teorier, som dikterer designprincipper, appropriationen af byen såvel som den spontane transformation, beboere tilfører rummet, indvirker alle på de aktuelle byer i dag. Den faktiske beboelse af boligbyerne i storskala bærer historisk vidnesbyrd om de kvaliteter, der gør et rum beboeligt og omvendt ubeboeligt.

Hvad betyder den modernistiske byplanlægning for byernes liv i dag? Hersker de arkitektoniske tilskrivninger i bygningernes efterliv, eller er de i stand til at vige for nye indhold? Hvordan former personlige og private handlinger samfundets kulturelle historie og stof? Sagt på en anden måde: Hvordan udvikler en (ny) by sig til en by – med liv, identitet og erindring?

Hvis man vil undersøge forskelle i beboere og brugeres relation til og tilegnelse af modernistisk arkitektur, kan det være anskueliggørende at se på, hvordan det vestlige ideal er blevet implementeret i andre kulturer. De uformelle aktiviteter, der finder sted i New Towns i den såkaldt tredje verden, viser en voldsom kontrast imellem planlægning og efterliv. Da staterne er svagere i boligsektoren i den tredje verden end i den vestlige, og myndighederne mindre kontrollerende, har den vestlige planlægningsmodel her dels ofte undergået en mangelfuld implementering, dels en ukontrolleret, organisk udvikling i forbindelse med brug og beboelse. Dette kan kaste lys over den generelle diskussion om den modernistiske urbanismes betydning for byernes efterliv samt spørgsmålet om, hvor vidt planlægning og kontrol overhovedet er ønskelig. Hvor vidt beboerne har mødt det fysiske miljø med en konform eller anarkistisk brug af

omgivelserne fortæller om relationer mellem mennesker og arkitektur. Hvordan kan vi bebo modernismen i dag? Kan modernismen trods sin formmæssige lighed – eller måske netop i kraft af denne – bebos forskelligt i forskellige geografiske områder?

Import: Tenth of Ramadan City

Tenth of Ramadan City, der blev opført i 1977 som Egyptens første New Town 50 km nordøst for Kairo midt i ørkenen, er en typisk mønsterby eksporteret fra den vestlige til den tredje verden. Således er byen, som blev bygget til industri, opført fra tabula rasa, funktions- og zoneopdelt og domineret af præfabrikerede boligblokke. Tenth of Ramadan City er dermed et barnebarn af fuldblods modernistiske, arkitektoniske intentioner, som blev baseret på byplanlægningsidealer oprindeligt formuleret i Europa og Sovjetunionen. Anderledes end de fleste andre New Town-planer i den tredje verden, der beroede på konstruktionen af en enkelt storby, var byen i stedet forløber for et omfattende satellitsystem for den voldsomt voksende hovedstad, lig dem, man anlagde omkring de europæiske storbyer. I Kairos periferi var der dog ingen eksisterende strukturer overhovedet at tage udgangspunkt i. Tenth of Ramadan City blev tegnet under ledelse af svenske arkitekter i samarbejde med egyptiske og former som et ekko af 1960'ernes regionale plan for Paris en del af et større urbant skema for industrialiseringen af Kairo. Målet var at urbanisere ørkenen omkring hovedstaden til at huse millioner af mennesker, hvorfor de egyptiske New Town-masterplaner er blevet sammenlignet med et byggeprojekt af pyramidernes proportioner.⁵

Som de fleste andre planlagte byer blev Tenth of Ramadan City dog til noget *andet* end det, den skulle have været. Implementeringen af byen var fra begyndelsen i konflikt med de oprindelige, kollektivistiske, egalitaristiske principper. Endnu i dag ligger en del bygninger, anlagte gader og grunde tomme, og Tenth of Ramadan blev i mange år kaldt en spøgelsesby. I de sidste ti år har privat intervention dog ført til et nyt byggeboom, og nu huser byen vurderede 150.000 af den planlagte halve million.

Havebyer, *sotsgorods*, *Großwohnsiedlungen*, *villes nouvelles* og New Towns er blevet eksporteret fra Vesten til snart sagt alle verdenshjørner, bl.a. som et led i den ideologiske

kamp under den kolde krig.⁶ De fleste regeringer i den tredje verden havde i efterkrigstiden en moderniseringsagenda og inviterede vestlige planlæggere og arkitekter til at designe fysiske miljøer, som repræsenterede et moderne, industrielt og postkolonialt samfunds nye identitet, selvom dette måske var virkelighedsfjernt. Det førte til en omfattende udbredelse af planlægningsidéer fra Vesten til disse byer, som ofte var direkte applikationer uden hensyn til den kulturelle kontekst, da man mente at have opfundet universelle systemer, der var uafhængige af kontekst. De importerede byer krævede, at den tredje verdens befolkninger skulle indrette sig i det vestlige byplanlægningsystem. Der har i den grad været diskrepans mellem vestlige idealer og virkeligheden i de nye, nøgterne byer i Afrika, Asien og Sydamerika.⁷ En lille elite fra den tredje verdens overklasse har ladet sig tiltrække af de modernistiske byers komfort og frihed⁸, men Tenth of Ramadan har ikke bare været en kulturel *alien* på mellemøstlig grund – byen har også lidt en i særdeleshed socialt og teknisk funktionelt ufuldkommen skæbne.

Alt imens de nye byer er blevet kritiseret for deres historie- og sjælløshed, har deres beboere ikke desto mindre ommøbleret de fremmede, abstrakte urbane rammer og pustet liv i dem. Nye kulturer, lokaliteter og personligheder er vokset oven på dem, og er måske blevet muliggjort af netop historieløsheden og anonymiteten. Forskellige geografiske, kulturelle, politiske, økonomiske og religiøse kontekster har ledt til forskellige former for ikke-planlag-

Kort over Kairoregionen i dag med gamle New Town-strukturer, som bliver transformeret til temaparker og gated communities, og Tenth of Ramadan City øverst til højre.

te, forvandlede urbaniteter. De urbane forandringsprocesser er rige på historier om, hvordan den masterplanlagte by kolliderer med den urbane virkelighed "sans script" og forskydes.

Egyptisk byplanlægningshistorie har inden for de seneste årtier været præget af turbulente skift i udviklingspolitik. Efter den islamisk-socialistiske præsident Nasser og næsten tyve års sovjetisk indflydelse – med bl.a. massive "Khrushchev"-blokkomplekser på randen af Kairo som bymæssig konsekvens – kom den vestligt orienterede Sadat til magten i 1970 og indførte *Infatah*, det vil sige økonomisk liberalisering. Sadats nye masterplaner for den totalt overbefolkede megaby ændrede byudviklingen fra et velfærdsideal til at blive en konstituerende komponent for økonomisk vækst. Franske, svenske, tyske, amerikanske og hollandske eksperter blev nu inviteret til at deltage i planlægningen af i alt 44 New Towns rundt om Kairo.⁹

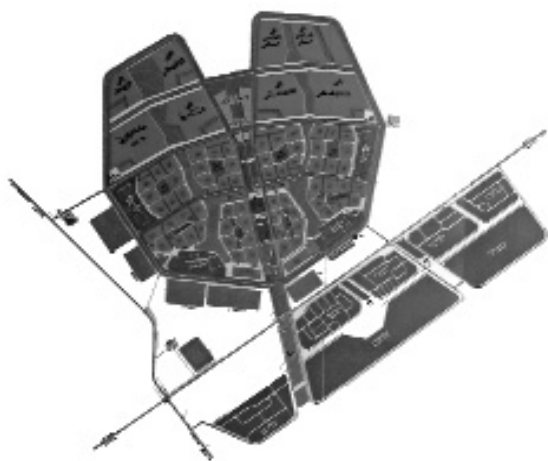
Implementering

I 1976 bad den egyptiske regering den svenske tegnestue SWECO om at tegne masterplanen for pionerbyen Tenth of Ramadan City i samarbejde med den egyptiske tegnestue Shawky-Zeitoun, som senere blev erstattet med et andet egyptisk firma, COPA, til detaljeringen. Byen skulle rejses midt i det gamle landskab, og blev strategisk placeret halvvejs mellem hovedstaden og halvøen Sinai og havnen ved Suezkanalen, helt isoleret i ørkenen. Intet vand, ingen vegetation, ikke andet end motorvejen mellem Kairo og Ismailiya ved Suez. Således skabt til at leve sit eget liv fulgte byens program og layout New Town-skabelonen for total uafhængighed tæt: Alle det moderne livs aspekter blev kortlagt og inkorporeret i et

repetitivt, industrielt, hierarkisk design for højeste niveau af logik, funktionalitet og socialitet. Fabrikker blev lagt i byens udkant, og jobs, boliger og services blev arrangeret i et koncentrisk mønster baseret på adskillelse af tung og let trafik. Byens legendariske navn, som refererer til Egyptens sejr over Israel i oktoberkrigen 1973 d. 10. i Ramadan (hvilket var d. 6. okt. – navnet på én af Tenth of Ramadan Citys søster-New Towns) findes i mange variationer: *Madinat al-Ashir min Ramadan* på arabisk, *10 Ramadan*, *Ramadan 10th City* etc. på engelsk, *Tenth of Ramadan New Industrial City* i Udviklingsministeriets første rapporter og kælenavnet Tenram mellem byens planlæggere.¹⁰

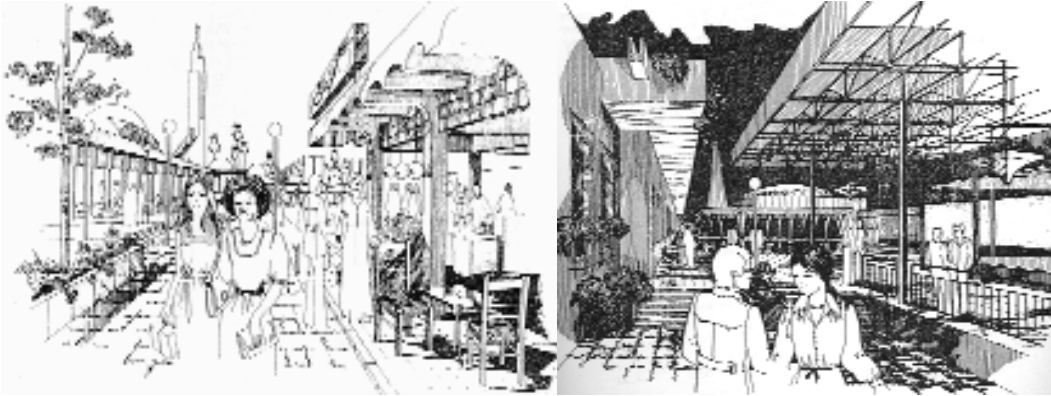
Skitserne i masterplanerne viser fornøjede, kultiverede, elegant klædte mennesker, nogle lyshårede, som driver rundt og holder fri i noget, der ligner en urban lounge. Visualiseringen af livet i den nye by er snarere i modstrid end i overensstemmelse med islamiske traditioner og lader Egypten forsvinde i vestlig repræsentation. SWECO havde tidligere løst omfattende ingeniøropgaver i Egypten, og tegnestuen så Tenth of Ramadan som et teknisk snarere end et avantgardistisk projekt. Dog prægede de især de indre boligkvartermiljøer med den sans for variation og menneskenærhed, som arkitekterne og planlæggerne havde erfaring med fra svensk planlægnings-tradition.¹¹

Virkeliggørelsen af den planlagte by blev præget af voldsomt stigende konstruktionsomkostninger og grundpriser, en stat der gradvis trak sig mere tilbage og erstattet med en stadig mere liberalistisk national politik og ikke mindst manglende midler. Bygget med egyptisk kapital blev de offentlige sociale og

T.v.: Masterplan 1976.
T.h.: Luftfoto af Tenth of Ramadan City i dag.

T.v.: Skitse af Tenth of Ramadan Citys centrale bycenter.
T.h.: Skitse af et communitycenter.

kulturelle faciliteter sultet ud af planen. Stadionet, klinikkerne, socialkontorerne, biografene, teatrene, svømmepølen – næsten alt blev sparet væk. Ingen medicinsk behandling, få offentlige indretninger, få skoler, få moskeer blev realiseret. Mens der blev sørget for at holde byens industri i gang, blev der ikke tænkt på dens indbyggere, og mange valgte at blive boende i Kairo og pendle til det nye arbejde. Arkitekturen blev rejst, men i et stærkt fragmenteret urbant program. De opførte boligkvarterer lå flere kilometer fra hinanden med tomme, brede gader, sand og ødemark imellem. Boligerne blev dyre, der var længe vandmangel, den planlagte jernbane til Kairo, byens livline, blev aldrig bygget, og i det første årti stod langt de fleste huse tomme.

Brug og beboelse

siger noget om dels et fungerende skolesystem, dels om at tilflyttere er veluddannede. De fleste egyptiske arkitekter betragter dog udviklingen som en ren forslumning.¹³ Vurderingen afhænger af, om man sammenligner Tenth of Ramadan med en vestlig New Towns orden eller Kairos forfald.

I dag bygger den private kapitalistiske by rede i brudstykkerne af fortidens kollektivistiske by.¹⁴ Mange af de egyptiske New Towns har udviklet sig til gated communities for overklassen, der flygter fra Kairos kaos. New Town-urbanismens dyd – at regulere og minimere nogle af den kapitalistiske bys værste biprodukter – absorberes af kapitalismen selv, som reducerer indirekte produktionsomkostninger uden tanke for social lighed og urban helhedstæn-

T.v.: Konstruktion af byen
T.h.: Første færdige communitycenter i Tenth of Ramadan City.

Alligevel fremhæver nogle af de tidlige beboere glæde over byens eksisterende indretninger, plads og parker, som i sammenligning med Kairo dog fungerede bedre.¹² Folk i Kairo, der havde råd, købte i 1980'erne lejligheder i Tenth of Ramadan City og brugte dem som ferielejligheder. At få af byens beboere ifølge en undersøgelse i 1990'erne var analfabeter, til sammenligning med næsten 40% nationalt,

ning. Den mislykkede by er ikke alene opstået, fordi de oprindelige koncepter var malplacerede, men også fordi de ikke blev implementeret i overensstemmelse med planerne.

Den rumlige reception af Tenth of Ramadan City punkterer ligeledes dele af byens oprindelige koncept. Bygninger forfalder, og skrald flyder i gaderne. Simpel ligegyldighed har fået

den centrale busstation med de elegante søjler i international stil til at se nedslidt og vandaleret ud. New Town-idealet om orden og fællesskab i det offentlige rum går tabt i den måde, hvorpå samtidens urbane kultur og sociale organisation udspiller sig på byens overflade. Samtidig gives byen imidlertid et indhold, blot i en anden form. Receptionen af det urbane rum har produceret en mangfoldighed af subkulturelle aktiviteter og funktionsændringer.

Den centrale busstation.

Vernakulære kunstformer som graffiti og vægmalerier danner nye lag oven på de monokrome modernistiske bygninger, mens gated communities, nye boligkomplekser og individuelle huse i mere klassisk arabisk stil bliver bygget på tomme grunde og manifesterer en kulturel og økonomisk diversitet. I boligområderne er der blevet foretaget en mængde tilpasninger i og omkring lejlighederne. Døre og vinduer er blevet erstattet, altaner er blevet omformet og malet, facader dekoreret, små semiprivete haver etableret foran ejendommene, kiosker og caféer er blevet opført og indrettet, lejligheder i stueetagen er blevet lavet om til butikker, og moskéer bliver bygget. Boligkvarterernes mindre centre og især det større hovedcenter er blevet transformeret til bazarer. Den moderne arkitektur er her helt indkapslet af plakattav-

Lag på lag - skilte i det centrale bycenter.

ler, skilte, markiser, nye vinduer og facadeændringer, bannere, flag- og lyskæder – et polykromt cirkus af begivenheder. Caféer og markedsboder fungerer som omdrejningspunkter for det daglige liv.

En analyse af det 14. kvarter foretaget ved arkitekturafdelingen på Ain Shams University i Kairo viser, hvilke grundlæggende funktionelle ændringer beboerne i området har foretaget.¹⁵ I stedet for at samle sig i et kommercielt centrum, som den oprindelige plan foreskriver, er butikkerne blevet spredt ud i området langs hovedgaderne, som egypterne har tradition for. Beboerne har åbnet butikker og værksteder i deres private hjem og selvanlagte baghaver med services så som cykelreparationer og andet, byen behøver. På det tomme land omkring husene har de plantet græs, blomster, træer og grøntsager. De oprindelige "kernehusse", som bestod af et rum, et bad og en håndvask og blev stillet til rådighed til fattige familier i området, er blevet udbygget voldsomt og interimistisk – ikke i henhold til den lokale komités retningslinier, men til familiernes behov og formåen.

Således er den planlagte by blevet overlejret af kreative, ofte fuldstændig tilfældige aktiveringer af forskellige former for urbant indhold. Indbyggerne har forsøgt at projicere deres egne verdensopfattelser og værdier ud på omgivelserne for at kunne identificere sig med dem. Det fremmede modernistiske projekt forliser, men mobiliseres dog af dets modtagere, som tilpasser det til deres egne kulturelle interesser og dermed bliver medskabere af virkeligheden. I dag rummer Tenth of Ramadan City de selvskevne, urbane lag, som minder om den nærliggende hovedstads rige, historiske palimpsest. Byen er en anden end den ovenfra planlagte; den opstår og omkalfatres kontinuerligt nedefra.

Appropriation som animation

Fra casen Tenth of Ramadan City kan vi observere, hvordan den tredje verden har en anderledes kulturel accept af betonkomplekser end i Vesten. Uden for Europa og USA har man haft et andet blik for de nye byers praktiske fordele og frigørelsesaspekter, som dog ikke er mundet ud i nogen større respekt for arkitekturen i sig selv. Tværtimod fører den anderledes perception snarere til en mere eksplicit omdannelse og dermed en stærkere lokal tilegnelse af New Towns, som sætter den vestlige skepsis

Vægmaleri.

Selvbygget kiosk.

i perspektiv. Bygninger opfattes i udpræget grad som noget, man interagerer med. Transformationsprocesser finder dog sted i New Towns over alt i verden, både i Vesten og

den tredje verden, og belyser bydannelsens såvel som bydannelsens omskiftelighed.

Det 14. kvarter.

To belgiske forskere, antropologen Filip De Boeck og arkitekten Bruno de Meulder, samt fotografen Marie-Françoise Plissart har set nærmere på den belgiske kolonialistiske arkitekturs efterliv i den congolisiske hovedstad Kinshasa. I 1960'erne opførte belgierne her en mængde nye bygninger og boligområder for at forme en velfungerende velfærdskoloni. I dag kan man observere, hvordan den importerede funktionalistiske arkitektur, idet den af dens beboere og brugere ikke registreres som en bestemt, men blot som en *hvilken som helst* arkitektur, udviskes som kun en baggrund for det daglige liv, der udspiller sig.

Bruno de Meulder beskriver, hvordan de oprindeligt sobre eksistensminimumboliger er blevet til passive, stille objekter, som drukner i storbyens kulørte vraggods. En ny, selvgroet urbanitet vokser oven på de vestlige New Towns, som den er fundamentalt strider med. Byens indbyggere tilføjer og sletter, væver en anden struktur. Som de Meulder skriver: "Urbanity in this context barely relates to what is built. Buildings are reduced to alien props in the colourful theatre of the everyday enacted urban life".¹⁶ Snarere end at bringe orden og kohærens til det centralafrikanske land er bygningerne, som ikke anerkendes af hverdagens aktører, komplet uafstemte i den lokale kontekst og gør ingen forskel. Bydannelsen, som individernes almindelige, hverdagslige praksis former, illustrerer deplaceringen af den modernistiske arkitektur ved at dække den med folkløse.

En 'usynlig' by kalder Filip de Boeck Kinshasa.¹⁷ Den congolisiske hovedstad synes opdelt i en fysisk og en ikke-fysisk verden. Under den synlige urbane virkeligheds overflade findes en anden usynlig by bestående af det

socialle, det kulturelle og det imaginære. I dette mellem menneskelige rum, skriver De Boeck – ikke i det arkitektoniske – bliver byen til det, den er i dag. Den fysiske, byggede by selv fortoner sig i usynlighed, idet dens arkitektur ikke har nogen direkte betydning for, hvordan befolkningen indretter sig, og byen udvikler sig. Som materielt urbant væv bliver Kinshasa ignoreret, overset, ikke efterlevet; dens brugere retter sig ikke efter den. Tværtimod bliver byen rettet ind efter opfyldelse af aktuelle behov blandt brugerne. Fysiske reaktioner på arkitekturen foregår mest i negativ: som korrektioner af mangler. Oven på den alloktone, modernistiske by, som ikke er opstået på det sted, hvor den nu findes, men er kommet til fra et andet sted, vokser nu en autokton by, som hører naturligt hjemme på stedet, og hvis ophav skal findes, ikke i dens fysiske system, men i dens beboere, brugere, lokale kultur og kontekst. Byen modstår objektivering, hegemonisk narrativ, syntese, vestliggørelse og repræsentation. Mellem menneskelige forhold, kulturel adfærd, længsler og begær, handlinger og tid gør byen til den by, den er i dag.

Urbanismens krise

Tydeligvis har den modernistiske urbanismes idealer ikke relevans for den tredje verdens beboerne, hvis interesse i arkitekturen først og fremmest er praktisk. Af samme grund beskyldes den heller ikke som i Vesten for at være en æstetisk misdannelse, som begrænser dens brugeres udfoldelsesmuligheder. I dag ser New Towns verden over, selvom de alle bygger på den samme urbane model, vidt forskellige ud. Brug og beboelse har slidt, patineret, omfunktioneret og omformet dem; givet dem en historie. De utopiske byer er blevet til virkelige, levede byer med hver deres egenskaber og karakter.¹⁸

I et studie af Bukarests lejlighedsblokke opført under sovjettiden beskriver den ungarske arkitekt Stefan Ghenciulescu "livet i utopien" i nutidens Rumænien. Op imod tilbøjeligheden til udelukkende at identificere de kollektive boliger med det totalitære regime i Østeuropa hævder Ghenciulescu, at byen og arkitekturen aldrig repræsenterer et strengt determineret resultat, et bestemt samfund eller et bestemt politisk projekt. For beboerne er der et stort nuanceregister mellem skabelsen af det "nye menneske", defineret af regimet, og modstand mod den påtvungne ramme. Det at underordne sig en ideologi ledsages af et forhandlings spil

med etiske, funktionelle og æstetiske forestillinger. Den urbane krise er således også urbanismens krise – det vil sige studiet og den holistiske planlægning af byen, som over alt i Vesten i de seneste årtier har tabt terræn – og kan ikke reduceres til arkitektonisk fattigdom.¹⁹

Ghenciulescu forklarer det, at beboerne i den modernistiske by tager fat i rummet og modsætter sig den homogeniserende, depersonaliserende arkitektur, som en form for personlighedsoverlevelse. Den ideelle bys egaliserende og fastfrosne, lidet differentierede struktur genererer individualiserende reaktioner, opfindelse og genopfindelse af bestemte former for selskabelighed, som er tegn på en ukuelig vitalitet blandt visse grupper. Ghenciulescu skriver: "Perhaps all these [transformations brought about by the inhabitants of certain identical units and of a homogeneous space] are only inevitable manifestations of a transition towards a normality of which rules have not yet been established and accepted. Or maybe we go indeed, on a personal track, towards a global logic of introverted and autonomous objects, in which urban space, as a support of identity, tends to be replaced by a multitude of other frameworks."²⁰ Tendensen til tilegnelse af rummet antyder kvaliteter i rum og bygninger, som tillader en mere favorabel social reception af den modernistiske urbanisme.

Kulturelle fortolkninger

Transformationen af efterkrigstidens indsatser for planlagt vækst kan vise, at 1960'erne og 70'ernes modernistiske byers skæbne endnu ikke er fastlagt. Afhængigt af situationen viser modernistiske byer – ligesom alle andre – en elasticitet. Med evnen til at indrette nye byer i de gamle New Towns' skal demonstreres lokalbefolkningens det fysiske rums kapacitet for at understøtte ønsket socialt liv og adfærd. Fra den postplanlagte by kan vi uddrage en vigtig lære om byernes virkelighed, rumlig intervention og anvendelse, interaktionen mellem materiel organisation og brugere samt det fysiske rums evne til at mutere. Trods planlægning synes arkitekturens efterliv ikke beregneligt, da den kan være ramme om vidt forskellige og foranderlige virkeligheder.

Hvor meget kontrol og planlægning er ønskelig? På den ene side kan vi i Tenth of Ramadan City iagttage, at byen kan planlægges, men at menneskene gør den beboelig. På den anden side kan vi observere, hvordan fraværet af planlægning, rammeværk og formidling mellem individ og samfund fører til afmatning og opgivelse. En positiv læsning af betonbyernes potentiale og beboernes ressourcer skal altså ikke skygge for det faktum, at der i mange af de globale 1960-70'er-byggerier er stort behov for renovering og tilpasning til nutidens samfund. Imidlertid kan det bidrage til forståelsen for, at det, vi oplever, er en kulturel konflikt; ikke en arkitektonisk, hvor man kan nøjes med at skære de rådne lemmer af. De dele af efterkrigstidens arkitektur, der ikke lever op til tidsånden i dag, kan måske bruges til noget nyt. Renoveringer står derfor også over for udfordringen af at renovere ikke bare arkitektur, men snarere socio-kulturelle rammer, hvilket kræver en anderledes, tværfaglig strategi og inddragelse af diverse parter med forskellige interesser samt en fælles beslutning om, at noget andet end kapitalens magt skal sætte dagsordenen.

Studiet af de modernistiske byers uformelle efterliv og æstetik, der forholder sig til arkitekturen som en neutral ramme, danner grundlag for en mulig kritik af den typiske læsning af modernistisk planlægning som en puristisk og rationel fornægter af individualitet og personlighed. Beboernes aktualiseringer af den urbane beskaffenhed giver byen ny betydning, og deres kreativitet kan bruges som udgangspunkt for revitaliseringen af den grånende betonmasse i dag. Interviews med beboere i New Towns på tværs af verden og undersøgelser af, hvad de værdsætter eller efterspørger, kan facettere vores viden om indefra-perspektivet og bidrage til en forankret udvikling af den almene boligsektor, hvor sociale og planlægningsmæssige impulser jævnstilles. Byplanlægningens udfald afhænger af implementering og fortolkning. Opmærksomhed på disse forholds indvirkning kan lede til mindre ensporede, mere åbne forhandlings- og forvandlingsformer til subjekter og byer, som hverken er de andre eller de samme.

AUTHOR

Marie Bruun Yde

Cand. mag. i Moderne Kultur
SOUP – Sol Over UrbanPlanen, København, Denmark
mariebruunyde@gmail.com

NOTES

¹ "Egentlig kan man overhovedet ikke bo mere. [...] De funktionalistiske boliger, der har udøvet tabula rasa, er skuffedarier, som fagfolk har udformet til filistre, eller fabriksotmer, som har forvildet sig ind i konsumsfæren, uden nogen som helst tilknytning til beboerne", Theodor W. Adorno, "Asyl for hjemløse" i *Minima Moralia*, refleksioner fra det beskadede liv, Gyldendal, København 2003 [1951]. Se også Theodor W. Adorno, "Funktionalisme i dag" i *Slagmark*, nr. 27, Århus 1997 [1957].

² Både undersøgelser, forskning og debatbøger vidner om dette, jf. eksempelvis Københavns Kommune/NIRAS Konsulenterne, "Trivselsundersøgelse i boligsociale projekter i Københavns kommune", 2006; Birgitte Mazanti, *Fortællinger fra et sted*, Statens Byggeforskningsinstitut 2002, og "The ghetto – A problem to whom?", *Minority Report – Focus on Ethnic Inequality in Denmark*, 2004; Pontus Herin: *I Djursholm och Tensta kindpusslar vi hverandra*, Frank Förlag, Stockholm 2008.

³ Se Bygningskultur Danmark, "De almennyttige boligområder", Omnibus-undersøgelse, april 2007, http://www.bygningskultur.dk/doc/files/pdf-filer/OMNIBUS_RAPPORT%2019042007.pdf.

⁴ Katrine Julie Abrahamsen, "Massiv stigning i efterspørgsel på almene boliger", *Dagbladet Information*, 26. januar 2009.

⁵ Jf. eksempelvis Peter W. Amato: "Satellite New Towns for Greater Cairo – The Egyptian Experiment" i A.K. Constandse, E.Y. Galantay, T. Ohba: *New Towns World-Wide*, Working Party New Towns, IFHP, The Hague 1985.

⁶ Om import/eksport af byplanlægning: Joe Nasr, Mercedes Volait (red.): *Urbanism: Imported or exported? – Native Aspirations and Foreign Plans*, Wiley, John & Sons, Storbritannien 2003.

⁷ Jf. eksempelvis James Holston: *The Modernist City: An Anthropological Critique of Brasilia*, University of Chicago Press, Chicago/London 1989.

⁸ Se Wouter Vanstiphout, "New Towns", forelæsning på Academie van Bouwkunst Amsterdam, <http://www.archined.nl/archined/5658.html>, 2006.

⁹ Jf. eksempelvis Dona J. Stewart: "Cities in the Desert: the Egyptian New Towns Program" in: *Annals of the Association of American Geographers*, 86 (3), 1996.

¹⁰ Arab republic of Egypt, Ministry of Housing and Reconstruction, SWECO, Shawky-Zeitoun: "Tenth of Ramadan New Industrial City: Master Plan", 1976. Arab Republic of Egypt, Ministry of Development and New Communities, SWECO, COPA: "Tenth of Ramadan: First Stage Final Report", 1978.

¹¹ Eget interview med Tenth of Ramadan-planlæggeren Harald Sterner, 2007.

¹² Bénédicte Florin: "Urban Policies in Cairo: From Speeches on New Cities to the Adjustment Practices of Ordinary City Dwellers" in: Abdulmalik Simone & Abdelghani Abouhany, *Urban Africa: Changing Contours of Survival in the City*, Codesria, 2006.

¹³ Jf. eksempelvis Ahmed Shetawy: *The Politics of Physical Planning Practice: The Case of the Industrial Areas in Tenth of Ramadan City, Egypt*, Bartlett School of Architecture and Planning, University of London 2004.

¹⁴ Sammenlign med studier af den kapitalistiske bys overtagelse af den socialistiske by efter jerntæppets fald i eksempelvis Cor Wagenaar, Mieke Dings (red.): *Ideals in Concrete. Exploring Central and Eastern Europe*, NAI Publishers, Rotterdam 2004.

¹⁵ Ayman Ashour, Bashayer Khairy, Ruby Morcos, "Developing a Strategy for Urbanization in Developing Countries. Site and Services", Ain Shams University, Kairo 1997.

¹⁶ Bruno De Meulder (text); Marie-Françoise Plissart (photography), "Kinshasa, the Hereafter of Modern Architecture" i Hubert-Jan Henket, Hilde Heynen, *Back from Utopia: The Challenge of the Modern Movement*, 010 Publishers, Rotterdam 2002, s. 169.

¹⁷ "Das Lachen Kinshasas: Eine postkolonialistische Stadt und seine Architektur aus Körpern und Wörtern", *Lettre Internationale*, 76, Berlin, 2007.

¹⁸ Michelle Provoost, "How to survive the twentieth century – Recent Works on the Post-War City by Crimson Architectural Historians", 2006, http://www.thenewtown.nl/article.php?id_article=99.

¹⁹ Stefan Ghenciulescu, "Everyone's Space, Someone's Space, No One's Space" i Augustion Oan (red.), *Lost in Space*, New Europe College, 2003.

²⁰ *Ibid.* s. 424.

LITERATURE

- KATRINE JULIE ABRAHAMSEN, "Massiv stigning i efterspørgsel på almene boliger", Dagbladet Information, 26. januar 2009
- THEODOR W. ADORNO, "Asyl for hjemløse" i *Minima Moralia, refleksioner fra det beskadigede liv*, Gyldendal, København 2003 [1951]
- THEODOR W. ADORNO, "Funktionalisme i dag", Slagmark, nr. 27, Århus 1997 [1957]
- PETER W. AMATO: "Satellite New Towns for Greater Cairo - The Egyptian Experiment" i A.K. Constandse, E.Y. Galantay, T. Ohba: *New Towns World-Wide, Working Party New Towns*, IFHP, The Hague 1985
- ARAB REPUBLIC OF EGYPT, Ministry of Housing and Reconstruction, SWECO, Shawky-Zeitoun: "Tenth of Ramadan New Industrial City: Master Plan", 1976
- ARAB REPUBLIC OF EGYPT, Ministry of Development and New Communities, SWECO, COPA: "Tenth of Ramadan: First Stage Final Report", 1978
- AYMAN ASHOUR, BASHAYER KHAIRY, RUBY MORCOS, "Developing a Strategy for Urbanization in Developing Countries. Site and Services", Ain Shams University, Kairo 1997
- FILIP DE BOECK, "Das Lachen Kinshasas: Eine postkolonialistische Stadt und seine Architektur aus Körpern und Wörtern", *Lettre Internationale*, 76, Berlin, 2007
- BÉNÉDICTE FLORIN: "Urban Policies in Cairo: From Speeches on New Cities to the Adjustment Practices of Ordinary City Dwellers" i Abdulmalik Simone & Abdelghani Abouhani, *Urban Africa: Changing Contours of Survival in the City*, Codesria, 2006
- BYGNINGSKULTUR DANMARK, "De almennyttige boligområder", Omnibus-undersøgelse, april 2007, http://www.bygningskultur.dk/doc/files/pdf-filer/OMNIBUS_RAPPORT%2019042007.pdf
- STEFAN GHENCIULESCU, "Everyone's Space, Someone's Space, No One's Space" i Augustion Oan (red.), *Lost in Space*, New Europe College, 2003
- PONTUS HERIN: *I Djursholm och Tensta kindpussar vi hverandra*, Frank Förlag, Stockholm 2008
- JAMES HOLSTON: *The Modernist City: An Anthropological Critique of Brasilia*, University of Chicago Press, Chicago/London 1989
- Birgitte Mazanti, *Fortællinger fra et sted*, Statens Byggeforskningsinstitut 2002
- BIRGITTE MAZANTI, "The ghetto - A problem to whom?", *Minority Report - Focus on Ethnic Inequality in Denmark*, 2004
- BRUNO DE MEULDER (text); MARIE-FRANÇOISE PLISSART (photography), "Kinshasa, the Hereafter of Modern Architecture" i Hubert-Jan Henket, Hilde Heynen, *Back from Utopia: The Challenge of the Modern Movement*, 010 Publishers, Rotterdam 2002
- JOE NASR, MERCEDES VOLAIT (red.): *Urbanism: Imported or exported? - Native Aspirations and Foreign Plans*, Wiley, John & Sons, Storbritannien 2003
- MICHELLE PROVOOST, "How to survive the twentieth century - Recent Works on the Post-War City by Crimson Architectural Historians", 2006, http://www.thenewtown.nl/article.php?id_article=99
- AHMED SHETAWY: *The Politics of Physical Planning Practice: The Case of the Industrial Areas in Tenth of Ramadan City, Egypt*, Bartlett School of Architecture and Planning, University of London 2004
- BÜNYAMIN SIMSEK, "Stands ulykken", *Jyllandsposten*, 14. oktober 2007
- ANNA VON SPERLING, "Slumperspektiver", *Dagbladet Information*, 6. marts 2009
- DONA J. STEWART: "Cities in the Desert: the Egyptian New Towns Program" i *Annals of the Association of American Geographers*, 86 (3), 1996
- WOUTER VANSTIPHOUT, "New Towns", forelæsning på Academie van Bouwkunst Amsterdam, <http://www.archined.nl/archined/5658.html>, 2006
- COR WAGENAAR, MIEKE DINGS (red.): *Ideals in Concrete. Exploring Central and Eastern Europe*, NAI Publishers, Rotterdam 2004